

6. Zagadnienia źródła poznania I

Psychologiczne zagadnienie źródła poznania

Andrzej Wiśniewski
Andrzej.Wisniewski@amu.edu.pl

Wstęp do filozofii
Materiały do wykładu
2015/2016

Dwa zagadnienia źródła poznania

- Za Ajdukiewiczem rozróżnimy *psychologiczną* i *metodologiczną* wersję zagadnienia źródła poznania.
- W wersji psychologicznej chodzi o *genezę* pojęć, którymi operujemy oraz przekonań, które żywimy.
- W wersji metodologicznej przedmiotem sporu są źródła *przekonań wartościowych*: zgodnych z rzeczywistością lub spełniających pewne inne (nieco słabsze) warunki.
- Jest to także spór o to, z jakich „władz poznawczych” *powinniśmy* korzystać, aby dojść do przekonań wartościowych – i jak należy to robić.

Dwa zagadnienia źródła poznania

- Psychologiczne i metodologiczne zagadnienia źródła poznania są *logicznie* niezależne w tym sensie, że od wiedzy o tym, jaka jest faktyczna geneza naszych przekonań, nie możemy przejść do wiedzy o tym, czy są one wartościowe.
- Filozofowie rozważający psychologiczne zagadnienie źródła poznania zwykle koncentrowali się jednak na genezie przekonań uważanych przez nich za wartościowe.

Natywizm vs. empiryzm genetyczny

- Spór o genezę pojęć i przekonań jest starszy niż psychologia. Filozofowie podejmujący to zagadnienie obracali się w kręgu następującej opozycji:

ideae innatae

tabula rasa

- *ideae innatae* to pojęcia i myśli wrodzone
- *tabula rasa* to „nie zapisana tablica”
 - *Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu*
 - [Niczego nie ma w umyśle, co by wpierw nie znajdowało się w zmysłach.]

Natywizm

- *Natywizm* to pogląd głoszący, iż **istnieją pojęcia i przekonania wrodzone**;
 - mówiąc o wrodzoności, miano na myśli zwykle – chociaż nie zawsze - *dyspozycje* do utworzenia takich, a nie innych pojęć, oraz do żywienia takich, a nie innych przekonań,
 - dyspozycje te *aktualizują* się w miarę rozwoju osobniczego, w pewnych – ale nie wszystkich – przypadkach pod wpływem doświadczenia zmysłowego.

Natywizm

- **Uwaga 1:** Natywiści nie twierdzili, że wszystkie pojęcia i przekonania są wrodzone!
- **Uwaga 2:** Natywizm to inaczej *racjonalizm genetyczny* (od „genezy”, a nie od „genów”!)
- Przedstawicielami natywizmu byli m.in. Platon i Kartezjusz.

Empiryzm genetyczny

- *Empiryzm genetyczny* to pogląd głoszący, iż **wszystkie** pojęcia i przekonania mają swoje źródło w **doświadczeniu**;
 - gdy termin „doświadczenie” jest rozumiany jako „doświadczenie zmysłowe zewnętrzne”, mamy do czynienia ze szczególną postacią empiryzmu genetycznego, jaką jest *sensualizm*,
 - jednakże dla większości empirystów genetycznych „doświadczenie” to nie tylko percepcja zmysłowa, lecz również postrzeganie własnych przeżyć i operacji umysłowych – tzw. doświadczenie wewnętrzne.

Empiryzm genetyczny

- *Empiryzm genetyczny* to pogląd głoszący, iż wszystkie pojęcia i przekonania mają swoje źródło w doświadczeniu;
 - empiryści genetyczni próbowali opisywać, w jaki sposób na bazie materiału wraźniowego dostarczanego przez zmysły (i ewentualnie introspekcję) powstają pojęcia, w tym te o wysokim stopniu ogólności i abstrakcyjności, oraz jak powstają przekonania.

Empiryzm genetyczny

- Przedstawicielami empiryzmu genetycznego byli klasycy tzw. empiryzmu brytyjskiego:

John Locke (1632-1704)

- ☛ materiał wiedzy ma swoje źródło w doświadczeniu, natomiast „władze umysłu” nie są nabyte, lecz wrodzone.

George Berkeley (1685-1753)

David Hume (1711-1776)

- ☛ percepcje umysłu dzielą się na pierwotne (*impressions*) i pochodne (*ideas*); te drugie są – wytwarzanymi przez umysł na drodze kojarzenia – kopiami percepcji pierwotnych, powstających w oparciu o doświadczenie.

- W filozofii „kontynentalnej” przedstawicielem empiryzmu genetycznego był **Condillac** (1715-1780)
 - ☛ Condillac był sensualistą.

- O ile spekulatywne rozważania filozofów nad genezą pojęć i przekonań mają współcześnie walor tylko historyczny, sam problem jest aktualny również dziś.
- O tym, co na ten temat ma do powiedzenia współczesna psychologia, dowiedzą się Państwo gdzie indziej.

- Warto jednak wspomnieć o koncepcji wysuniętej przez wybitnego współczesnego językoznawcę, **Noama Chomsky'ego**.
- Chomsky zwraca uwagę na następujące fakty:
 1. język jest używany w sposób innowacyjny: jesteśmy w stanie wypowiadać i rozumieć zdania, z którymi nigdy wcześniej się nie spotkaliśmy,
 2. gramatyki języków – takie, jak opisuje je współczesne językoznawstwo – są dalece bardziej złożone, niż gramatyki „szkolne”,
 3. dziecko uczące się języka uzyskuje z otoczenia stosunkowo mało informacji: w każdym razie na tyle mało, że trudno na serio twierdzić, iż uczenie się języka przebiega poprzez naśladowanie, natomiast reguły gramatyczne są abstrahowane ze słyszanych wypowiedzi,
 4. dziecko potrafi opanować każdy język, niezależnie od tego, kim są jego biologiczni rodzice.

- Chomsky twierdził, że powyższe fakty *najlepiej wyjaśnia* hipoteza istnienia „uniwersalnej gramatyki”, która jest człowiekowi wrodzona i wbudowana w sam proces uczenia się języka. W procesie tym „gramatyka uniwersalna” przekształca się w gramatykę danego języka.
- Koncepcja Chomskiego to przykład nawiązywania do idei natywizmu w nauce współczesnej.